

НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРАВОВИХ ОБМЕЖЕНЬ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

OPTIMIZATION DIRECTIONS OF LEGAL RESTRICTIONS IN MODERN CONDITIONS

Строїч П.П., асистент кафедри права,

Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила», (Івано-Франківськ, Україна)

<https://orcid.org/0009-0004-1064-1079>

Проблема оптимізації правових обмежень у національному та європейському праві має яскраво виражений міждисциплінарний контент. Сучасне українське середовище, крізь призму якого «переломлюються» («пропускаються») правові цінності європейської (євроатлантичної) і загальнолюдської цивілізації – принципи, норми, інститути, джерела права, правові процедури тощо, доволі неоднорідне й суперечливе, що не може не відбиватися на особливостях українського права.

Серед цих проблем слід назвати, зокрема, відсутність, на відміну від багатьох європейських країн, прямого закріплення принципу пропорційності у Конституції України. Йдеться про збалансованість, співмірність публічних інтересів та інтересів окремої особи в разі потреби в обмеженні її прав; надмірність обмежень прав людини; спотворення суті обмежуваних прав; невиконання рішень ЄСПЛ на «домашньому рівні»; приклади ризиків, коли і мета і засоби виявляються неадекватними конкретній ситуації, що потребує такого обмеження, тобто перебуває у прийнятному співвідношенні до ваги і значення основного права.

Запропоновано напрями оптимізації правових обмежень: приведення нормативних актів у відповідність із міжнародними стандартами; подальше вдосконалення законодавства; приведення в систему нормативного рівня (міждержавного, загальнодержавного, муніципального); соціальна обумовленість і наукова обґрунтованість встановлення та використання; підвищення законності та дієвості обмежень під час реалізації права; створення реальних гарантій правомірної реалізації обмежувальних заходів; правове виховання і правовий всеоуч для усіх верств населення.

Перспективи, що відкрилися перед Україною у зв'язку з набуттям нею статусу кандидата в члени ЄС, потребують не тільки подальшої адаптації законодавства України до законодавчої бази ЄС, продовження реформ судової системи, правоохоронних органів тощо, а й суттєвої зміни правосвідомості, правової ментальності та юридичного мислення, як звичайних громадян України, так і, передусім, державних посадовців, суддів, працівників правоохоронних органів тощо. Без такої зміни вказані перспективи можуть залишитися нереалізованими.

Констатовано, що героїчна боротьба України проти російської військової навали за свободу й незалежність значно прискорила формування повноцінної сучасної політичної української нації. Війна довела, що надмірна орієнтація на регіональні відмінності за принципом, «яка різниця», які цінності ті чи інші регіони сповідують – радянські, національні українські чи європейські – безперспективна. Звісно, не йдеться про формування однакових для всіх людей поглядів на історичні події чи проблеми сучасності, тим паче однотипного мислення, до чого прагнули всі тоталітарні режими. Йдеться про те, що за всіх регіональних відмінностей, що властиві майже усім державам, базові, фундаментальні цінності, які визначають національну ідентичність, для всіх регіонів держави мають бути спільними. Сучасній історії невідомі приклади, коли б демократичні та правові держави будувалися за різнонаправленими цивілізаційними векторами. Це притаманне хіба що державам-імперіям, доля яких у кінцевому рахунку завершується однаково – катастрофою.

Розширено спектр знань про правові цінності: вони мають бути єдиними для всієї держави та її правової системи. Це цінності, на яких будувалася, функціонує й буде функціонувати Європа – демократія, права людини й верховенство права. Тільки за умови, що вони з декларацій перетворяться у внутрішні переконання кожного громадянина України, незалежно від його соціального статусу, посади, інших якостей, можна бути впевненим, що українське право займе достойне місце в єдиній сім'ї європейських народів.

Ключові слова: право, громадянин, напрями, оптимізація, правові обмеження, правовий вплив, правове регулювання, цінності, законодавча база.

The problem of optimization of legal restrictions in national and European law has a pronounced interdisciplinary content. The modern Ukrainian environment, through the prism of which the legal values of European (Euro-Atlantic) and human civilizations are «refracted» («missed») - principles, norms, institutions, sources of law, legal procedures, etc., is quite heterogeneous and contradictory, which cannot but reflect on the peculiarities Ukrainian law.

Among these problems, one should mention, in particular, the absence, in contrast to many European countries, of a direct enshrinement of the principle of proportionality in the Constitution of Ukraine. It is about the balance, proportionality of public interests and the interests of an individual in the event of the need to limit his rights; excessive restrictions on human rights; distortion of the essence of limited rights; non-implementation of ECtHR decisions at the «domestic level»; examples of risks when both the goal and the means are inadequate to a specific situation that requires such a restriction, that is, it is in an acceptable ratio to the weight and meaning of the fundamental right.

The areas of optimization of legal restrictions are proposed: bringing regulatory acts into compliance with international standards; further improvement of legislation; bringing into the system restrictions of different levels (interstate, national, municipal); social conditioning and scientific validity of installation and use; increasing the legality and effectiveness of restrictions during the exercise of the right; creation of real guarantees of legitimate implementation of restrictive measures; legal education and legal education for all sections of the population.

The prospects that have opened up for Ukraine in connection with its acquisition of the status of a candidate for EU membership require not only the further adaptation of Ukrainian legislation to the EU legislative framework, the continuation of reforms of the judicial system, law enforcement agencies, etc., but also a significant change in legal awareness, legal mentality and legal thinking, both of ordinary citizens of Ukraine, and, above all, of government officials, judges, law enforcement officers, etc. Without such a change, the specified prospects may remain unrealized.

It was established that the heroic struggle of Ukraine against the Russian military invasion for freedom and independence significantly accelerated the formation of a full-fledged modern political Ukrainian nation. The war proved that an excessive focus on regional differences based on the principle of «what's the difference», what values these or other regions profess - Soviet, national Ukrainian or European - is hopeless. Of course, it is not about the formation of the same views for all people on historical events or modern problems, let alone the same type of thinking, which is what all totalitarian regimes strived for. It is about the fact that despite all the regional differences that are characteristic of almost all states, the basic, fundamental values that determine national identity should be common to all regions of the state. Modern history does not know examples of democratic and legal states being built along multidirectional civilizational vectors. This is characteristic only of empire states, whose fate ultimately ends in the same way - a catastrophe.

The range of knowledge about legal values has been expanded: they should be uniform for the entire state and its legal system. These are the values on which Europe was built, functions and will function - democracy, human rights and the rule of law. Only on the condition that they turn from declarations into internal convictions of every citizen of Ukraine, regardless of his social status, position, other qualities, we can be sure that Ukrainian law will take a worthy place in the single family of European nations.

Key words: law, citizen, directions, optimization, legal restrictions, legal influence, legal regulation, values, legislative framework.

Постановка проблеми. Перспективи, що відкрилися перед Україною у зв'язку з набуттям нею статусу кандидата в члени ЄС, потребують не тільки подальшої адаптації законодавства України до законодавчої бази ЄС, продовження реформ судової системи, правоохоронних органів тощо, а й суттєвої зміни правосвідомості, правової ментальності та юридичного мислення, як звичайних громадян України, так і, передусім, державних посадовців, суддів, працівників правоохоронних органів тощо. Без такої зміни вказані перспективи можуть залишитися нерелізованими.

Ми є очевидцями зближення вітчизняної правової системи із загальноприйнятими стандартами, але далеко не всі суперечності та відхилення подолано. Усе вищесказане диктує необхідність комплексного дослідження перш за все напрямів оптимізації правових обмежень у відповідності з європейським правом.

Стан наукового дослідження. Проблематика обмеження прав людини завжди займала провідну позицію. Видатні зарубіжні та вітчизняні дослідники, аналізуючи теоретичні аспекти правових обмежень, акцентують увагу на необхідності системного підходу до даної тематики та її виняткової важливості як для держави, так і для громадян. Серед зарубіжних наукових джерел необхідно виокремити наукові праці Дж. Б'юкенена, А. Вагнера, С. Джонсона, Л. Ерхарда, С. Норта, Р. Холла. Вітчизняні науковці проводять свої дослідження у сфері обмеження прав громадян, використовуючи найкращі теоретичні напрацювання світової правової науки та практичний досвід застосування правових норм, адаптуючи їх до сучасних умов правового регулювання. Серед них М.Караник, О.Петришин, В.Туляков І. Погрібний, А. Токарська та ін. Поглиблення теоретичних напрацювань з питань напрямів оптимізації обмеження прав до стандартів європейських стандартів вимагає розгляду особливостей використання правового регулювання в контексті поєднання інтересів держави та окремого громадянина.

Мета статті полягає в аналізі існуючих правових обмежень та розробці пропозицій щодо їх оптимізації для адаптації до сучасних умов. Це включає визначення недоліків чинної правової системи, оцінку ефективності правових обмежень у різних сферах суспільного життя, а також розробку рекомендацій щодо вдосконалення законодавства з метою підвищення його ефективності та відповідності актуальним потребам суспільства.

Виклад основного матеріалу. Для успішного здійснення правової політики, ефективної роботи правової системи та дієвості правових засобів необхідна низка заходів щодо вдосконалення встановлення та використання правових обмежень. Україна обрала вектор розвитку, методологічно заснований на аксіологічній парадигмі антропоцентризму, і взяла зобов'язання гарантувати верховенство права, повагу до людської гідності, захист від свавілля, шанування основоположних прав людини, закріплених в ЄКПЛ. З огляду на це напрямками їхньої оптимізації є приведення у відповідність із міжнародним правом, принципами та нормами, що діють щодо обмежувальних заходів на міждержавному рівні; удосконалення законодавства; підвищення законності та дієвості правових засобів законодавства; підвищення законності та дієвості правових обмежень у перебігу правореалізації; у підвищення їхньої ефективності у сфері здійснення влади; дієвість зв'язку із суспільством; створення гарантій реалізації та правомірності.

Що стосується міжнародних стандартів, то Україна визнала себе пов'язаною міждержавними угодами у сфері здійснення влади та забезпечення прав людини. Розширюється співпраця з відповідними зарубіжними організаціями, вивчається досвід інших країн, законодавець орієнтується на принципи й установки, що стосуються правових обмежень. Ми є очевидцями зближення вітчизняної пра-

вової системи із загальноприйнятими стандартами: скасовано необґрунтовані обмеження щодо виїзду громадян за кордон, у суспільстві гарантується свобода слова і плюралізм думок, налагоджується механізм вільних демократичних виборів і т. д. [1].

Але далеко не всі суперечності та відхилення подолано. Деякі колізії з міжнародним правом не розв'язані з об'єктивних причин, наприклад, при прийнятті Конституції України в статті 127 та ряді інших був закріплений суд присяжних та участь громадян у здійсненні правосуддя як засідателів, однак чітких механізмів залучення громадян до безпосередньої реалізації судової влади не існувало. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року також містив лиш загальноокреслюючі тези (за винятком посвідчення присяжного). Діючий на той час Кримінально-процесуальний кодекс України також не передбачав суд присяжних чи народних засідателів. Важливим поворотом діяльності суду присяжних в Україні стало прийняття Кримінального процесуального кодексу України, який зневілював засади цього інституту народо-владдя. Також на виконання умов нового Кодексу стало прийняття оновленої редакції Закону України «Про судоустрій і статус суддів», який прописав механізми затвердження списків присяжних. Найбільшим супротивником запровадження суду присяжних в Україні стали професійні судді, які не мали змоги виконувати замовлення можновладців за умови існування суду присяжних [2, с.88-89].

Законом «Про свободу совісті та релігійні об'єднання» обмеження свободи совісті та релігії встановлюються у таких сферах:

По-перше, у полі політичної діяльності. Згідно зі ст. 5. Закону України [3] релігійні організації не мають права брати участі у діяльності політичних партій, висувати кандидатів до органів державної влади. З іншого боку, священнослужителі мають право нарівні з усіма громадянами на участь у політичному житті.

По-друге, у сфері міжнародних зв'язків. Згідно зі ст. 14 Закону України іноземці можуть займатися проповіддю релігійних віровчень, виконанням релігійних обрядів лише в тих релігійних організаціях, на запрошення яких вони прибули в країну і за погодженням з відповідними державними органами.

По-третє, у царині освіти. В останньому випадку діє принцип відокремлення релігії від освіти, встановлений ст. 35 Конституції України, ст. 6 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», ст. 6, 8, 9 Закону України «Про освіту» [4, с.229-234]. Згідно з цим принципом освіта в Україні «носить науковий, світський характер». Проте релігійні організації мають право створювати для релігійної освіти дітей та дорослих навчальні заклади і групи, а також провадити навчання в інших формах, використовуючи для цього приміщення, що їм належать або надаються у користування (ст. 6).

Проте у питанні стосунків між релігією та освітою українське законодавство значно відрізняється від європейського та законодавства інших пострадянських республік, які припускають можливість організації релігійного навчання у державних закладах освіти за бажанням батьків та учнів. На сьогодні це питання остаточно не врегульоване.

Однією із невід'ємних конституційних гарантій забезпечення свободи совісті та релігії в Україні є право на альтернативну (невійськову) службу. Воно вперше було встановлено ст. 2 Закону України «Про альтернативну (невійськову) службу» [5] та підтверджено у ст. 35 Конституції України. Згідно з нею, цю службу проходять у тому разі, «якщо виконання військового обов'язку суперечить релігійним переконанням громадянина». Альтернативну службу громадяни проходять на державних підприємствах, в установах та організаціях соціального забезпечення, охорони здоров'я та навколишнього середовища,

а також у сфері комунального, сільського господарства тощо [6].

Якщо говорити про особливості взаємодії органів державної влади і релігійних конфесій у ході реалізації державної політики у сфері свободи совісті в Україні, то слід звернути увагу на той факт, що в країні існував державний орган, який займався реалізацією такої політики. Таким органом держави був Державний комітет України у справах національностей та релігій, створений постановою Кабінету міністрів України від 14 лютого 2007 р. 3 грудня 2010 р., згідно з Указом Президента України, реалізація державної політики у сфері релігії перейшла в компетенцію реорганізованого Міністерства культури України. Сьогодні релігійні громадські організації, а також Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій (ВРЦ і РО) стурбовані у зв'язку із прийняттям парламентом 16 жовтня 2012 р. закону про внесення змін до Закону України «Про свободу совісті і релігійні організації», який перешкодить реалізації конституційного права на свободу віросповідання.

Багато нормативних актів, ухвалених за останні роки, непослідовні, суперечливі та недосконалі. Закони, прийняті різними суб'єктами правотворчості, часто не узгоджуються один з одним, і перебувають у протиріччі з основним законом і міжнародними стандартами. Правознавці: відзначають також відсутність істотних зрушень у питаннях судового захисту прав громадян, бездіяльність механізму відповідальності за їхнє порушення і відставання реформи галузевого законодавства [7, с.34].

Європейський суд допускає обмеження конфіденційних бесід обвинуваченого із захисником, якщо він зловживає своїм становищем і вступає в змову з клієнтом. У цьому питанні вітчизняне законодавство пішло далі, і в кримінальному процесі такі обмеження неприпустимі. Захисника може бути усунуто від участі в процесі лише в разі достовірного встановлення зазначених зловживань у порядку кримінального судочинства або в порядку дисциплінарного розслідування, проведеного колегією адвокатів. Але за міжнародними стандартами неприпустимим є прослуховування і за письмом конфіденційних бесід обвинуваченого із захисником, а також цензура їхнього листування. Вітчизняне ж право такої заборони не містить, чим можуть користуватися несумлінні слідчі, прагнучи добути відсутні докази винуватості обвинуваченого.

Як було вже зазначено нами, Конституція України, а саме стаття 31 як одну з конституційних гарантій визначає право кожного на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинам чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо [193].

Статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод встановлено, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатися у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Відповідно до вимог статті 113 Кримінально-виконавчого кодексу України засудженим дозволяється одержувати і відправляти листи і телеграми за свій рахунок без обмеження їх кількості.

Особи, взяті під варту, відповідно до вимог статті 13 Закону України «Про попереднє ув'язнення» можуть листуватися з родичами, іншими громадянами, а також з підприємствами, установами й організаціями тільки з письмового дозволу особи або органу, яка (який) здійснює кримінальне провадження. Після набрання вироком законної сили засуджені здійснюють листування відповідно до вимог статті 113 КВК України.

Листування між засудженими, які перебувають у місцях позбавлення волі і не є родичами, допускається тільки з дозволу адміністрації установи виконання покарання на

підставі письмової заяви засудженого (частина друга статті 113 КВК України) [8].

Відповідно до вимог статті 7 Закону України «Про попереднє ув'язнення» і статей 8, 113 КВК України скарги, заяви, клопотання і листи (кореспонденція) осіб, узятих під варту, та засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання, середнього та максимального рівня безпеки, підлягають перегляду.

Аналіз джерел свідчить, що не тільки застарілі нормативні акти містять положення, що суперечать міжнародним стандартам. Іноді у новоприйнятих законах допускаються такі невідповідності. У пресі багато критики було на адресу Закону України «Про свободу совісті та релігійні об'єднання». Серед інших положень, що потребують доопрацювання, є й пов'язані з обмеженнями. У Загальній декларації прав людини (ст. 18), Європейська конвенція про права людини (ст. 9) і Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (ст. 18) містять положення про те, що право на свободу думки, совісті та релігії включає свободу мати або приймати релігію чи переконання за своїм вибором і свободу сповідувати свою релігію та переконання як одноосібно, так і спільно з іншими, а також публічним чи приватним порядком, у відправленні культу, виконанні релігійних і ритуальних обрядів та вчень, а свобода сповідувати релігію чи переконання підлягає лише обмеженням, встановленим законом і необхідним для охорони громадської безпеки, порядку, здоров'я і моралі, так само як і основоположних прав і свобод інших осіб. Не відповідає цим положенням ч. 2 ст. 3 цього закону, яка говорить: «право людини і громадянина на свободу совісті та свободу віросповідання може бути обмежене законом лише тією мірою, якою це необхідно з метою захисту основ конституційного ладу, моралі, здоров'я, прав і законних інтересів людини і громадянина, забезпечення оборони країни і безпеки держави». У зазначеній статті перелік цілей обмежень цього права ширший, ніж у міжнародних актах, які не вважають правомірним у цьому разі посилення на необхідність забезпечення оборони країни та безпеки держави. Ч. 2 ст. 13 закону «Про свободу совісті та релігійні об'єднання» містить обмеження на реєстрацію та діяльність іноземних релігійних організацій в Україні, що також суперечить зазначеним нормам міжнародних актів.

Як один із заходів щодо ліквідації суперечностей між окремими положеннями вітчизняного законодавства та міжнародними стандартами В.М. Косович пропонує заборонити міністерствам і відомствам видавати нормативні акти, які обмежують права і свободи громадян та звужують їхній обсяг [9, с.15]. Навряд чи це доцільно. Така заборона вже є в законодавстві; згідно з Конституцією України обмеження можуть встановлюватися тільки законом, тільки відповідно до чітко визначених цілей. Тому достатньо вести постійний контроль за нормотворчістю міністерств і відомств. Якщо відомча нормотворчість не виходитиме за рамки вітчизняного законодавства, тоді не виникатиме питань із загальноприйнятими стандартами. Щодо законотворчості необхідна ціла низка заходів, які дадуть змогу зробити правові обмеження правомірними й ефективно працюючими. Насамперед потрібно звернути увагу на відповідність встановлених обмежень загальним принципам права і цілям правового регулювання, а також цілям ухвалюваних актів.

Згідно з міжнародними стандартами мета запровадженого обмеження має бути легітимною. Будь-яке державне втручання у здійснення прав має відповідати нагальній суспільній необхідності, а рамки і метод обмеження мають бути пропорційними переслідуваній законом, але найчастіше самі цілі правового регулювання не завжди чітко оформлені, що негативно позначається і на цілепокладанні у правотворчому процесі загалом, і на якості запроваджуваних правових обмежень.

Будь-які види правових обмежень, що встановлюються в законодавстві, не повинні суперечити принципу верховенства прав людини і бути спрямовані на утвердження солідарності та консолідації суспільства на основі узгодження інтересів. Частково ці проблеми були розв'язані на новому етапі з прийняттям в 2001 році закону про біженців в новій редакції, що опосередковувала набутий досвід і була значно

ширшою. Головною новелою цієї редакції стало наближення визначення біженця в українському праві до вимог все ще не підписаної і не ратифікованої Конвенції про статус біженців. Зокрема, новою редакцією було встановлено, що біженцем вважається особа, яка відповідає конвенційним ознакам біженця та було скасовано вимогу про обов'язкове визнання статусу біженця Україною. Другою новацією стала поява в українському законодавстві принципу заборони вислання. Було значно більш докладно розписано процедурні норми щодо притулку, такі як порядок проведення співбесіди, підготовка вмотивованого рішення, права та обов'язки шукачів притулку, ведення централізованої бази даних біженців та шукачів притулку, порядок їхньої ідентифікації. Було встановлено порядок дій щодо вразливих категорій шукачів притулку, таких як діти [10, с. 112].

Згідно з Конституцією України громадянин має право обирати рід своєї діяльності та професію і вільно розпоряджатися своїми здібностями до праці (ч.1 ст. 37). Мета обмежень у межах трудового законодавства - забезпечення прав та інтересів трудящих і узгодження їхніх інтересів з інтересами роботодавця. Положення, що стосуються охорони здоров'я та інтересів жінок, зрозуміло, мають мати місце, але ст. 162 КЗпП України забороняє навіть усупереч бажанню жінок, які мають дітей віком до трьох років, залучати їх до робіт у нічний час, до надурочних робіт і направляти їх у відрядження. Законодавцю під час розроблення нового кодексу законів про працю слід врахувати, що ці обмеження суперечать Конституції України і не відповідають цілям трудового законодавства, оскільки не залишають можливості переліченим категоріям жінок на вільне розпорядження своїми здібностями до праці та здійснення своїх інтересів.

Досі точаться суперечки з приводу можливих обмежень на виплати пенсій працюючим пенсіонерам. Зрозуміло, що встановлення таких меж дасть змогу державі заощадити значні кошти. Але подібні обмеження жодною мірою не можуть відповідати цілям правового регулювання.

Пенсія є його, результатом трудової діяльності та власністю громадянина, а отже, право на неї може бути обмежене тільки відповідно до закону в разі будь-якого правопорушення.

Вимога про те, щоб обмеження були передбачені законом, є основоположною, але не достатньою. Значна їх кількість запроваджується відповідно до такого критерію, як необхідність у демократичному суспільстві, що відображає глибинну суперечність між правами особи та інтересами всього суспільства в цілому. Але досить важко встановити, що ж є необхідним з погляду суспільства і демократії так, щоб не ущемляти інтереси громадян. Надмірні обмеження зводять нанівець зміст суб'єктивного права, тому доцільно сформулювати принцип відповід-

ності правових обмежень потребам підтримання громадського порядку і в кожному законодавчому акті вивіряти співвідношення суб'єктивного права, його гарантій та обмежень.

Обмеження можуть встановлюватися виходячи із задоволення справедливих вимог моралі. В. В.Самохвалов вказує на те, що не існує чітких критеріїв цієї справедливості, і пропонує встановити офіційне тлумачення цієї мети[11,с.19]. Це цілком справедливо, адже розуміння моралі в різних соціальних групах неоднакове. А ось із його пропозицією про те, що юристам на рівні міжнародного права слід сформулювати конкретні норми моралі й узгодити їх як стандарт, погодитися важко. Моральні норми - явище самобутнє, вироблене суспільством у результаті досвіду, накопиченого поколіннями. Вони вельми розмиті і мобільні, багато в чому стосуються сфери особистих відносин, межі вторгнення в яку вельми хиткі і їх важко встановлювати і контролювати. Закріплені в конкретній формі норми моралі перестануть бути такими. Проблеми співвідношення права і моралі об'єктивні, і знаходження балансу між ними - постійне завдання законодавця і правозастосовника.

Однією з основних ланок механізму правового регулювання, його базою, відправною точкою є правотворчість. Важливим завданням нормотворчості в Україні, як і раніше, залишається ліквідація прогалин у законодавстві. Переглянуто з принципових позицій багато нормативних актів, триває активна правотворча робота, але для неї, як і раніше, характерні такі недоліки, як відсутність науково обґрунтованої концепції розвитку законодавства, вторинна роль юридичної науки, відсутність єдиної, внутрішньо узгодженої та несуперечливої системи законодавства. Значне збільшення останніми роками кількості видаваних законів не призвело до скорочення кількості та питомої ваги підзаконних актів будь-якого рівня (починаючи з указів і закінчуючи актами відомств) в ієрархічній структурі законодавства. Усі ці недоліки позначаються і на ефективності правових обмежень.

Висновок. Аналіз наявних обмежень, визначення критеріїв їхньої ефективності та умов правомірності дають змогу дійти висновку про необхідність удосконалення цього правового засобу і запропонувати загальні напрями оптимізації правових обмежень у сучасних умовах: приведення нормативних актів у відповідність до міжнародних стандартів; подальше вдосконалення законодавства; приведення в систему обмежень різного рівня (міжнародного, загальнодержавного, муніципального); соціальна обумовленість і наукова обґрунтованість встановлення та використання; підвищення законності та дієвості обмежень під час реалізації права; створення реальних гарантій правомірної реалізації обмежувальних заходів; правове виховання і правовий всеобуч для усіх верств населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. К. : НІСД, 2018. 472 с.
2. Соловей В. Переваги та недоліки створення інституту суду присяжних в Україні. Аналітика. 2012. № 3(117). С. 88-89.
3. Про свободу совісті та релігійні організації [Електронний ресурс] : Закон України № 987 - XII від 23.04.1991 р. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/987-12>.
4. Кальник Ю. Конституційні гарантії свободи світогляду і віросповідання в Україні. Зб. наук. праць Української Академії державного управління при Президентові України. К. : Вид-во УАДУ, 1999. Вип. 1. С. 229-234.
5. Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України № 1060-XII від 23.05.1991 р. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12.191>.
6. Голубовська В.С. Законотворча діяльність в умовах розвитку інформаційного суспільства. Правова інформатика. 2013. № 4(40). С. 29-35.
7. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
8. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України / *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>.
9. Косович В. Правотворчі помилки – як наслідок помилок у правотворчій техніці. Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : Мат. XV регіональної науково-практ. конф., 4-5 лютого 2009 р. – Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2009. – С. 14-17.
10. Чуєнко В.І. Принципи міжнародно-правового статусу біженців. Право та інновації. 2018. № 2. С. 111–118.
11. Самохвалов В.В. Законність і справедливість: теоретико-правові проблеми співвідношення і взаємодії: Автореф. дис...канд. юрид.наук. 12.00.01 / Інститут законодавства ВР України. К., 2008. 18 с.